

SPLIT, panorama s Dioklecijanovom palačom

stvom (*Barun Trenk*, 1915; *Izložba stoke u Zagrebu*, 1933; *Kanonik Janko Barle*, 1939). Slikao je vedute i arhit. spomenike Zagreba i Dalmacije.

LIT.: V. Zlamalik, I. Memorijal Ive Kerdića (katalog), Osijek – Zagreb 1980.

P. C.

SPILA, špilja kraj Nakovana na poluotoku Pelješcu. Arheol. nalazi potječu iz razdoblja od mlađega kamenog (hvarska kultura) do željeznoga doba. Osobitosti kanelirane keramike iz eneolitičkoga sloja bile su povod pojedinim autorima da govore o posebnoj kulturi (tzv. pelješkoj ili nakovanskoj).

LIT.: N. Petrić, Prehistorijske kulture Pelješca, Pelješki zbornik (Zagreb), 1976, 1. – S. Dimitrijević, Problem eneolita na istočnoj jadranskoj obali, u knjizi: Praistorija jugoslavenskih zemalja, III, Sarajevo 1979.

B. Čk.

SPILAN (Spiljon), ostaci kasnoant. utvrde povrh Župe kraj Dubrovnika. Unutar zidova su tragovi nekih građevina, među kojima i jedne crkve (otkopani dijelovi pluteja i oltarne pregrade). Otkriveno je i nekoliko grobova, te ulomaka keramike iz prapovijesti i sr. vijeka. Vjerojatno je riječ o ilir. i mladoj rim. utvrdi u vanjskome obrambenom pojasu ant. Epidaura.

SPLISKA, selo na S obali otoka Brača. Nastalo je u XVI. st., kada je obitelj Cerinić-Cerineo iz susjednoga sela Škripa podignula 1577. u njezinoj uvali kaštel u renesansnome slogu; to je jedan od važnijih bračkih građevnih sklopova iz XVI. st. U kaštelu se čuvaju slike *Madona s djetetom* (Bernardino dei Conti, oko 1450–1522) i portret viteza Maura Cerinića Morrusa (prva pol. XVI. st.). Na drvenome polikromiranom glavnom oltaru u župnoj crkvi nalazi se slika *Majka Božja sa svecima* sa signaturom Leandra Bassana. — Iznad sela se nalaze rim. kamenolomi iz doba cara Dioklecijana; u kamenolomu Rasoha uklesan je u stijeni potkraj III. ili poč. IV. st. Heraklov lik, a u luci su nađeni kameni blokovi i starokršč. reljefi na mjestu gdje se ukrcavao kamen na lađe. U blizini se nalazi i ruševna starokršč. crkva Sv. Jadre (Sv. Andrije).

LIT.: D. Vrsalović, D. Domančić i K. Prijatelj, Kulturni spomenici otoka Brača, Brački zbornik, IV, Zagreb 1960. — I. Fisković, O ranokrščanskoj arhitekturi na otocima Braču i Šolti, Arheološki radovi i rasprave, 1982, 8–9.

N. B. B.

SPLIT, grad u Dalmaciji. Među najstarije nalaze na splitskome poluotoku pripada eneolitička ostava zlatnih predmeta (oko ← 2000), pronađena na

uzvisini Gripama. U brončano i željezno doba na tome se lok. vjerojatno nalazila prapov. utvrda (gradina). Gradinsko se naselje naslućuje na J padinama Marjana u toponimu *Kasljuni*. Najstarije naselje ilir. Delmata bilo je vjerojatno smješteno uz J uvalu splitskoga poluotoka.

Na osnovi srednjovj. toponima *Aspalathos* u dijelu historiografije i onomastike prihvaćena je pretpostavka o grčkom naselju, nazvanom po istoimenoj biljci, iz kojega bi nastalo i ime današnjega grada (*Aspalathos-Spalatum-Split*). U razdoblju rim. vladavine splitski je poluotok dio prigradskoga prostora *Salone* (→ *Solin*). Izgradnja ceste i parcelacija zemlje (centurijacija) ostavile su tragove u međama, putovima i nekim ulicama današnjega Splita. Toponim *Spalatum* (možda na mjestu starijega ilir. i grč. naselja) ubilježeno je na Tabuli Peutingeriani na kojoj je ucrtan i Dijanin hram; ostaci temelja još postoje na rtu Marjana. Na različitim položajima na poluotoku (Poljud, Neslanovac, Sutrovice), ostaci su gospodarskih zgrada. Među nadgrobnim se spomenicima ističe ara Lucija Granija Proklina, pronađena u predjelu Blatine.

Najvrednije naslijeđe iz rim. razdoblja je → *Dioklecijanova palača* (oko 300. god.). Poslije Dioklecijanove smrti 316. palača ostaje u posjedu rimske države; krajem IV. st. u njoj se spominje radionica sukna, a tamo je našao zaštitu i pretposljednji rim. car Julije Nepos, svrgnut s prijestolja 475. U tome se razdoblju (IV–VI. st.) pojavljuje kršćanstvo i na splitskome poluotoku, koji je tada teritorij Salone, velike kršč. metropole. Ostaci ili tragovi starokršč. crkava nalaze se na različitim položajima u okolici Splita. Najviše je ostataka očuvala bazilika Sv. Lovre u Stobreču, trobrodna crkva s transeptom i upisanom apsidadom. S od Dioklecijanove palače otkriveni su ostaci dviju starokršč. crkava, od kojih je zap. vjerojatno memorija, a istočna trobrodna jednoapsidna bazilika (IV–V. st.), koja se u sr. vijeku spominje pod imenom Sv. Andrije, kao »oslikana bazilika«. Na I obroncima Marjana, pokraj same luke, nešto mlađa crkva Sv. Frane također je kasnoant. postanka. Bila je posvećena Sv. Feliks, imala je veliku poligonalnu krstionicu, a iz nje je i čuveni sarkofag s prikazom prelaska Židova preko Crvenoga mora. I crkva Sv. Marije u Špinutu je kasnoant. postanka pa nema dvojbe o gustome rasporedu najstarijih kršč. bogomolja oko grada. Na poluotočiću Sustipanu postojalo je starokršč. groblje i, vjero-